

Høve og Havrebjerg valgmenigheder - en præsentation

Hvor livet har fået mening

I februar 1904 samledes en flok mænd og koner i Havrebjerg til et vigtigt møde. De kom fra landsbyen og omegnen, og på dagsordenen var et eneste punkt: Skal vi danne frimenighed og bygge vores egen kirke?

Det er en stor beslutning at træffe, og der blev drøftet frem og tilbage længe, men på et tidspunkt rejste en af gårdejerne sig op og sagde: "Der er ikke mere at betænke sig på, nu bygger vi!", og snart efter havde forsamlingen købt grund. Samme sommer stod kirken færdig, og den blev indviet i det tidlige efterår.

I september 1979 kunne Havrebjerg Valgmenighed fejre 75 års dagen for indvielsen, og i jubilæumsskriftet er der et indlæg af daværende formand, Hans Frandsen, under overskriften: *Hvor livet har fået mening*. Han skriver: "Hvad var så baggrunden for denne beslutning? Ja, det kan vi jo kun tænke os til; men jeg føler, at det, der for de fleste gjorde det endelige udslag, vel nok var dette, som mange fra deres højskoleophold og andels-bevægelsen havde erfaret, nemlig at være fælles om en sag og føle, hvor stor en rigdom der kunne ligge i det.

Denne indstilling skulle være nok til at bære det fællesskab om en kirke, som man åbenbart på det tidspunkt har savnet i den almindelige sognemenig-

hed. Kirken blev bygget, og i september 1904 blev den indviet, og den skulle nu stå sin prøve."

Det var baggrunden for beslutningen, men hvad var gået *forud*?

Meget! Ikke mindst var præsten Niels Dael vendt hjem fra Argentina og havde slået sig ned i Høve. Dael havde fået sin grundtvigske "opdragelse" dels fra barndomshjemmet i Vendsyssel, dels fra 5 års højskoleophold i Askov. I Argentina havde han lært at holde af livet i en fri menighed.

Niels Dael 1909

Sydvestsjælland var tidligt en egn præget af vækkelser, så jorden var godt gødet for en mand som Dael. I perioden 1824 til 1842 var der sket en stor udskiftning af præster i sognene mellem Holsteinborg og Slagelse.

Mange af de nye kom direkte fra København og var prægede af Grundtvig og hans tanker. Samtidig var der opstået stærkt røre blandt lokale kristne lægfolk. Hjulpet på vej af de nye præster, kaldet "de 12 apostle" bredte vækkelsen sig – så meget, at dette hjørne af Sjælland blev kaldt "Det hellige land" af biskop Mynster, og det var vist ikke positivt ment! På et tidspunkt nåede vækkelsen også til sogne nord for Slagelse.

Knap 25 år før mødet i Havrebjerg blev der holdt et lignende møde på Høve Mark. Her havde man i 1876 bygget et forsamlingshus og en friskole, men nu ville en række familier også bygge kirke og danne valgmenighed. Blandt initiativtagerne var Johannes Feldthusen, Johannes Vedel og Rasmus Dinesen. Ønsket var at få egen præst, fordi man ikke var videre tilfreds med de gudstjenester, der blev holdt i sognekirken.

I lang tid havde man ganske vist nydt godt af, at den grundtvigske præst fra Sønderup, Peter Rønne, holdt regelmæssige gudstjenester i Høve. Hans far var sognepræst dér og inviterede sønnen til at prædike med jævne mellemrum. På de søndage var kirkebænkene fyldt af folk ikke kun fra sognet, men fra hele egnen. Da faderen gik af, blev der imidlertid sat en stopper for det. Den nye sognepræst nægtede at overlade prædikestolen til Peter Rønne, og nu savnede familierne at høre en grundtvigsk prædiken. Så

stiftede de egen menighed og gik i gang med at bygge.

Kirken stod klar til indvielse i februar 1880, og præst blev Karl Rønne, fætter til Peter og lige så grundtvigsk. Men Karl var mere frihedssøgende. Inden i ham voksede snart en trang til at gå skridtet videre og danne frimenighed, og det fik han lov til. I 1883 skiftede menigheden status.

Efter 12 år i Høve, rykkede Karl Rønne imidlertid teltpælene op og flyttede til Stevns. Så stod man med egen frimenighed og kirke men ingen præst. I 6 år gik det videre med skiftende prædikanter, men så var det også nok.

Nu begyndte jagten for alvor på at finde en afløser, og man havde egentlig også fundet én - da Niels Dael kom forbi! Hans kone, Martine, led af dårligt helbred, så da de var en tur hjemme fra Argentina i 1897, bestemte parret sig for at blive i Danmark. Johannes Vedel inviterede den hjemvendte til at komme og holde foredrag i Høve. Han måtte gerne tage præstekjolen med. Efter at have hørt Dael, var alle enige om, at *han* var den helt rigtige, og så tilbød man ham stillingen. Dael sagde ja, og det blev indledningen til et langt og lykkeligt ægteskab mellem præst og menighed i Høve – og siden også i Havrebjerg.

Her var der også god grøde i det grundtvigske. I 1867 var et ungt par, Johanne og Hans Frandsen flyttet til Gudum fra Aarslev på Fyn. De havde hørt til flokken omkring Vilhelm

Høve valgmenighedskirke

Birkedal i Ryslinge, og på den nye hjemegn fandt de hurtigt sammen med ligesindede. Ikke mindst takket være dem og deres vidt forgrenede slægt var der i 1904 efterhånden samlet en flok, der turde gå nye veje og danne frimenighed.

Endnu engang var det utilfredshed med de stedlige gudstjenester, der gjorde udslaget. I 1897 var embedet som sognepræst i Havrebjerg ledigt. De grundtvigske forsøgte at få en mand efter deres hjerte ansat, men uden held. Året efter rejste Peter Rønne så fra Sønderup, og det bidrog yderligere til en følelse af at være husvild. Hvor kunne man gå i kirke?

Blikket blev rettet mod syd, og snart begyndte familierne at rejse den lange vej til Høve - men det var lidt

omstændeligt. Så inviterede man i stedet Niels Dael til at komme nordpå og prædike et par gange om måneden. I sognekirken måtte han ganske vist ikke optræde, det ville sognepræsten ikke høre tale om, for Dael var hverken biskoppeligt ordineret eller officielt udnævnt præst - men der var jo forsamlingshuset.

I længden duede det dog ikke. Mere vil have mere: man ville også gerne kunne holde dåb og fejre nadver, og den 3. februar 1904 blev den store beslutning da taget om at bygge egen kirke. Så måtte det stå sin prøve!

Og har kirkerne så det: stået deres prøve? Det kan man vel ikke give et entydigt svar på, men de står der endnu og danner ramme om et grundtvigsk kirkeliv med guds-

tjeneste, dåb, konfirmation, bryllup og begravelse. Her samles vi i glæde og sorg og alt ind imellem og får sat livets tildragelser i perspektiv. Folkelige møder, foredrag og fester holdes fortsat i forsamlingshuset ved siden af. Der er med andre ord tale om et par hjemlige steder.

Siden 1904 har Høve og Havrebjerg haft et tæt samarbejde. Vi arrangerer møder og udflugter sammen, og sidst men ikke mindst deler vi præst. I 1942 gik Dael på en velfortjent pension og blev afløst af Erling Bugge, læge og vendelbo med erfaring som frivillig

hjelpepræst i Tårs. Bugge var her i 20 år, og ved hans tilbagetrækning enedes menighederne om at søge optagelse i folkekirken som valgmenigheder. Efterfølgeren, Jørgen Dilling-Hansen, kom fra en kontorchef-stilling i Unesco i Paris og blev ansat som valgmenighedspræst i 1963. Det var han i næsten 30 år, indtil også han gik på pension og i 1992 afløstes af vores nuværende præst, Iben Snell.

Henning Chr. Ipsen

Havrebjerg Valgmenighedskirke

Liselund

Liselund

Liselund var oprindeligt en lystgård, bygget på en udstykning fra Antvorskov slotshave, ved siden af ruinerne af Antvorskov Kloster. I 1908 kom frimenighedspræsten Niels Dael på besøg – og blev betaget af havens ro og skønhed. Den var sammen med de gamle bindingsværks-længer netop den ramme, han ledte efter til at realisere en idé, han havde arbejdet med i flere år: at skabe en slags højskole, en *menighedsskole*. Da lystgården kort tid efter blev sat til salg, købte Niels Dael straks.

I forbindelse med Niels Daels fødselsdag den 20. juni var der vanen tro samlet mere end 500 gæster fra hele landet i Høve præstegårdshave. Her fremlagde han sine visioner om en skole, hvor kirkelivets tanker kunne komme til udtryk på samme måde, som

folkelivets tanker var kommet det i Folkehøjskolen. "... det har været en ulykke for folkelivet, at kirkelivet ikke på samme måde har haft sin skole, som kunne være et brændpunkt for de kirkelige tanker."

Skolen skulle ikke være en præsteskoie, for ifølge Niels Dael kan et menneske ikke læse sig til præst; kun i livets skole, i et menighedsfællesskab kan man tildannes til at være præst. Det skulle være en *menighedsskole*, hvor kirkeligt interesserede mennesker kom og hørte, hvad der kan siges ud af kirkens indhold. Lærerne skulle være præster og højskolelærere, som boede rundt omkring i landet, "for de mænd, der for alvor skal vidne om kirkens tanker, må helst bo i en levende menighed og være vant til at vidne ud af det kirkeliv, de daglig lever i".

"Det er ganske fortrinligt at sende sin præst bort i 8-14 dage. Han kommer friskere, anderledes spillevende tilbage. Hvad vil det ikke sige for præsterne at komme til sådant et sted, som er brændpunkt for alle kirkens tanker, og gå der og gnide deres tanker op ad de andre læreres tanker! Vi ved, hvor megen betydning, det har for én, at folk spørger. Folk kan spørge det bedste op i én... Det vil tvinge præsterne til at samle sig om, hvad der er deres ejendommelighed. Det vil give sådan en præst et stød til for alvor at blive sig selv, så han kan give det bedste, han formår. Og det kommer atter menigheden til gode".

Havde folkene i Høve og Havrebjerg været skeptiske før overfor Daels ide, så forsvandt denne skepsis nu som dug for solen. Han fik stor opbakning til sit forehavende, og i januar 1909 blev det

første vintermøde holdt på Liselund: 14 dages samvær med foredrag, samtale og sang. Den store interesse for vintermødet betød, at der i august blev holdt et tilsvarende Sommermøde. Disse to møder har siden 1909 fundet sted i henholdsvis januar og august (på nær under 2. verdenskrig, hvor besættelsesmagten beslaglagde Liselund i efteråret 1944, og stedet blev så ødelagt, at det først var muligt igen at gennemføre et møde i august 1946).

I 1911 begyndte menighedsskolen. I 30 år gennemførtes den i november, december, februar og marts, som regel med 20-30 elever. Under krigen lukkede skolen imidlertid og kom aldrig i gang igen.

Den gamle lystgård blev hurtigt for lille. Siden 1918 er der revet ned og bygget ud og om. Men Liselund er fortsat præget af sit udspring: de

Københavnerbørn på koloni på Liselund

gamle møbler fra Amelie og Niels Dael skaber hjemlig hygge i stuerne, malerierne af lærere og støtter ser til fra væggene, og i salen kan man nyde det enkle smukke rum, der egner sig lige godt som kirkesal og foredragssal.

Det er især de store halvårslige møder, der har skabt Liselunds ry som et sted af ånd, hvor menighedsfællesskabet kom til udtryk. Niels Dael inviterede til vinter- og sommermøder helt frem til sin død i 1951. I 1944 havde han og Amelie Dael overdraget Liselund til et fond, hvis bestyrelse overtog ledelsen.

Liselund drives fortsat af det selvejende Liselundfondet.

Ikke kun på Liselund blev der bygget; Niels Dael havde et skarpt blik for, hvor der var behov for en hjælpende hånd. I 1912 købte han jord ved Kirke Stillinge, hvor han lod opføre et sommerhus samt en feriekoloni, der sikrede børn fra det indre København mulighed for at komme på ferie ved vandet. Gårdfolk i de 2 menigheder sørgede for forplejningen.

Vibeke Hein

Udsmykningen i Høve Valgmenighedskirke

I efteråret 1909 henvendte Niels Dael sig til maleren Niels Skovgaard for at høre, om han ville påtage sig at udsmykke Høve Frimenighedskirke. I 1905 var kirken blevet udbygget med kor og apsis, og nu var der doneret en gave til kirkeudsmykning.

Det viste sig ikke at være noget helt nemt projekt. Skovgaard fandt, at der var nogle "forbistrede forhold i rummet" – og det var netop tilbygningen af apsis og kor. I malerens øjne delte den kirken op på en uhensigtsmæssig måde, der mindede om den gamle katolske brug af kor og skib, hvor koret var forbeholdt de gejstlige og skibet lægfolket. Den opdeling stred imod hans egen grundtvigske holdning: At præst og læg netop

var *fælles* om at være Guds menighed. Den stred også imod tanken om det almindelige præstedømme, hvor "enhver, der er krøbet ud af dåben, både er præst, biskop og pave". Derfor ville han gerne have kirkerummet "samlet" igen. Men hvordan?

Det tog lidt tid, men så fandt han på en løsning. Hvis man inddrog den væg, der adskilte kor og skib, i selve udsmykningen, kunne der skabes en sammenhæng.

Først i 1911 var Niels Skovgaard færdig med sin udsmykning, men da var det også blevet et stort værk. Hele væggen mellem skib og kor er bemalet, overvejende i en kraftig blåviolet farve der leder tanken hen på nattehimmelen. Men det er et tæppe: Tæppet mellem

det hellige og det allerhelligste i Jerusalems tempel, som flængedes i to dele, da Jesus døde på korset.

Foroven ser man folderne og ophænget, omkring korbuen de flossede flige og rundt i selve buen forkynder et salmevers af Brorson:

”Nu er Tæppet sønderrevet
og en Indgang aabnet blevet
i Guds Helligdom at gaa
for ham uden Frygt at staa”

Foran tæppet, til venstre for korbuen, hænger den korsfæstede frelser – og til højre, lige over prædikestolen, svæver Helligåndsduen i en krans af lys. *Ovenover* tæppet kan menigheden læse: ”Men dersom jeg gaar bort, vil jeg sende Talsmanden til jer.”

Midt i det hele finder man syvstjernen. Hvad laver den dér? Det er der muligvis en forklaring på i Johannes’ Åbenbaring. Her omtales synet af en menneskesøn, der holder 7 stjerner i sin højre hånd. Han byder Johannes at skrive 7 breve til 7 menigheder i Lilleasien og fortæller, at ”de 7 stjerner er de 7 menigheders engle.” Det drejer sig om menighederne i Efesos, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardes, Filadelfia og Laodikea.

I sit store digt ”Christenhedens Syvstjerne” fra 1855 læser Grundtvig

brevene som rettet mod 7 folkemenigheder i kirkehistorien: urmenigheden i Jerusalem, oldkirken i Grækenland, pavekirken i Rom, klosterkirken på de britiske øer, de evangeliske menigheder i Tyskland, kirkerne i Norden og endelig en kristenhed, han tænkte, skulle vokse frem i Indien.

I digtet bliver især menigheden i Filadelfia (den nordiske folkemenighed) forbundet med et rigt blomstrende kirkeliv. Valgmenighedskirken i Høve’s officielle navn er ”Filadelfia”, søskendekærlighed.

Men tilbage til tæppet! Bag de flossede flige dukker alteret frem, og det er et strålende syn. Over apsis skinner solen i en tindrende lyseblå mandorla, og på begge sider svæver englebørn mellem hvide og rosa skyer. På baggrund af de mørke farver i skibet virker det lys, som findes i koret, ekstra voldsomt og befriende: det er virkelig det allerhelligste – og der er fri adgang! Enhver kan gå lige ind.

På den måde er det lykkedes Niels Skovgaard at forvandle rummet med de ”forbistrede forhold” til et rum med en stærk forkyndelse.

Iben Snell